

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 139 2018

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda Rugg
Göteborg: Lisbeth Larsson
Köpenhamn: Johnny Kondrup
Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius
München: Annegret Heitmann
Oslo: Elisabeth Oxfeldt
Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin
Tartu: Daniel Sävborg
Uppsala: Torsten Petterson, Johan Svedjedal
Zürich: Klaus Müller-Wille
Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Jon Viklund (uppsatser) och Sigrid Schottenius Cullhed (recensioner)
Biträdande redaktör: Niclas Johansson och Camilla Wallin Bergström

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2019 och för recensioner 1 september 2019. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–38–4

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2019

Digital humaniora – humaniora i en digital tid.
Red. Per-Olof Erixon & Julia Pennlert. Daidalos.
Göteborg 2017.

Digital humaniora har på kort tid blivit begreppet på allas läppar. I USA har termen varit i svang i snart femton år, medan det i Sverige framför allt är under de senaste åren som digital humaniora – eller DH som det ofta och även här fortsättningsvis förkortas – har slagit igenom på bredare front. Humlab vid Umeå universitet var pionjärer inom området i Sverige, men numera har de flesta svenska universitet och högskolor med stark humanistisk profil något slags verksamhet kring DH. På vissa håll, till exempel i Göteborg och från och med 2019 i Uppsala, har DH även etablerats som ett eget undervisningsämne. Nu föreligger också den första antologin på svenska i ämnet: *Digital humaniora – humaniora i en digital tid*, redigerad av Per-Olof Erixon och Julia Pennlert, som båda har kopplingar till Humlab i Umeå.

Det är dock svårt att definiera vad digital humaniora är. Det handlar om ofta tvärvetenskaplig humanistisk forskning som på något sätt kan kopplas till ”det digitala”. Vanligtvis studeras antingen digitala praktiker (i betydelsen sociala medier, e-böcker, internetfenomen, och så vidare) med humanistiska frågeställningar, eller så används datorstödda metoder för att visualisera och/eller analysera digitaliserat eller digitalt åtkomligt material av något slag.

En del av förvirringen rör termen *digital*. Inom fältet används i regel en ganska vag definition, som främst knyts till nya medier och internetbaserade tjänster. Skiljelinjen går snarare mellan elektroniska (digitala) och icke-elektroniska (icke-digitala, traditionella) medier än mellan digital och analog teknik per se; det är alltså inte teknik som bygger på diskreta variabler som avses med det digitala, utan i princip företeelser kopplade till den datorburna informations- och kommunikationsteknologin (som är binär och därmed digital – ettor och nollor, ni vet). Eller för att konkretisera: hålkort och CD-skivor är vanligtvis inte något som analyseras inom DH, då detta är exempel på digitala medier som inte är elektroniska.

Digital humaniora – humaniora i en digital tid består av ett kortare förord och tio artiklar. En klar majoritet av de medverkande skribenterna är knutna till Umeå universitet på olika sätt. Boken ger därmed en god bild av verksamheten vid Humlab, samtidigt som den genom nedslag ger exempel

också från övriga Sverige. I den korta inledningen skriver redaktörerna bland annat att syftet med antologin är att diskutera humaniora i ”den digitala samtiden” och den ”digital-humanistiska forskningens och undervisningens möjligheter och begränsningar” (7). De avhåller sig från att göra en egen definition av DH, men varnar för att fältet har kommit att förknippas med kvantitativa metoder, vilket de ser som olyckligt och begränsande. Istället vill de att DH ska ”handla om att humaniora ska använda de tekniker den är betjänt av och fokusera på aktuella frågeställningar, uppöva den kritiska förmågan och se det som en självklarhet att humaniora är en del av den digitala kulturen” (8). Ambitionen är sympatisk, men en inkluderande DH av sådant snitt riskerar i sin allmänna omfamningsvilja att bli tämligen uddlös, och svår att avgränsa gentemot annan humaniora. Vem tycker inte att humaniora ska använda relevant teknik, ha aktuella frågeställningar, ha kritisk blick eller vara del av den digitala kulturen?

I det inledande kapitlet presenterar Stefan Gelfgren och Julia Pennlert en mer djupgående översikt över DH-fältet. De belyser begreppets historia och framväxt samt de återkommande svårigheterna med att tydligt definiera termen. Vidare framhålls också här det problematiska i att kvantitativa metoder har fått dominera fältet i USA, då det ”riskerar att osynliggöra teoretiska antaganden, tolkningar, självkritiska blickar och flyttar fokus från forskningsprocess till resultat” (15 f.). Med stöd av bland annat Johanna Drucker och Alan Liu argumenteras istället för vikten av att använda kritiska, tolkande perspektiv snarare än statistiska och förklarande. Som ett slags slutkläm understryker författarna att det är centralt att humanister studerar digitala medier och miljöer för att skapa förståelse för den tid vi lever i. Det sistnämnda är återigen svårt att inte hålla med om. Jag undrar om det finns någon humanist som inte gör det.

Någon uttalad sektionsindelning av bidragen i antologin finns inte, men kapitlens ordning och innehåll pekar mot två huvudsakliga block: ett som problematiserar DH som fält och begrepp, och som diskuterar dess metoder och arbetssätt (kapitel 2–7); ett som handlar om framför allt didaktiska möjligheter och problem med läsning med hjälp av elektroniska medier (kapitel 8–10).

Kristina Lundblads kapitel är antologins argaste, men på flera sätt också det mest intressanta. Hon går till hårt angrepp mot DH och dess snabba utbredning. Liknande kritik har framförts i en nord-

amerikansk kontext, och Lundblad tar hjälp av den (främst Daniel Allingtons, Sarah Brouillettes och David Golumbias artikel ”Neoliberal Tools (and Archives): A Political History of Digital Humanities”) för att på ett övertygande sätt visa på in-konsekvenserna och problemen med en term som digital humaniora. För det är både fältet DH och termen DH i sig som Lundblad kritiserar. Fältet, för att det enligt författaren felaktigt ser data som ”neutrala, naturgivna sanningsenheter” (30) och för att det snarare än relevanta frågeställningar sätter metoder och tekniska möjligheter som utgångspunkt för forskningen. Termen, för att den riskerar att splittra humaniorafältet i två delar och för att det är en redundant benämning på ett forskningsområde i en kultur där i stort sett allting redan genomsyras av det digitala. Det finns en viktig mediehistorisk poäng i påpekandet att *digital humaniora* är en tämligen märklig ordkonstruktion, då den underminerar fältets egen uppställda tes om kommunikationsteknologins vida betydelse för tvåtusentals kulturs kultur: om betydelsen redan är given, varifrån kommer behovet att tillfoga ett ”digital” till humaniora? (39) Lundblads svar på den frågan är att det handlar om strategisk anpassningsbarhet: termen fungerar helt enkelt bra för att äska pengar.

Lundblads kritik är relevant, och det är modigt av redaktörerna att placera artikeln direkt efter de inledande översikterna – inte minst eftersom den angriper det slags vaga och breda definitioner av fältet som presenteras som utgångspunkt för antologin.

De fem följande kapitlen är alla i grunden positiva till DH, men flera av författarna har invändningar och förslag på hur fältet bör utvecklas för att förbli intressant för humanister. Jesper Olsson slår ett slag för *mediearkeologin* och mediehistoriska labb, som han menar erbjuder mer av kritiska perspektiv än *text mining* och andra kvantitativa metoder. Förenklat handlar det om att ”problematisera synen på teknologins utveckling som linjär och teleologisk” (s. 57) genom att i labbmiljö använda sig av undanträngda och bortglömda medier. Tanken är att om forskaren använder sig av andra praktiker än att läsa och skriva utmanas och vidgas den humanistiska analysen. Viktigt för Olsson är också att labbet ger möjligheter för forskning och konstnärligt arbete att mötas.

Jenny Bergenmars kapitel syftar till att problematisera DH genom feministiska och postkoloniala perspektiv. DH-fältet har fått en hel del kritik för att vara instrumentellt, deskriptivt, ha en

positivistisk kunskapssyn och sakna kritiska perspektiv. Bergenmar går igenom och sammanfattar denna kritik inom framför allt den amerikanska DH-forskningen.

Särskilt intressant är hennes tes att forskningen på digitala textkorpora i sig tenderar att osynliggöra tidigare feministiska och postkoloniala landvinningar inom litteraturforskningen, då det primärt är en vit, västerländsk manlig kanon som digitaliseras. Med stöd i Laura Mandell hävdar Bergenmar till och med att ”*big data* [hotar] att utrota kvinnors litteraturhistoria” (92), eftersom kvinnliga författare dåför tiden ofta publicerades i små upplagor eller inom manuskriptkulturen. Bergenmar (och de forskare hon åberopar) menar alltså raka motsatsen till Franco Moretti och andra, som talar om *the great unread* som en möjlighet att synliggöra och beforska det som tidigare glömts bort av litteraturhistorien.

Perspektivet är viktigt även om det är hårdtaget. Till viss del återspeglar kvantitativa undersökningar av exempelvis artonhundratalsmaterial de faktiska historiska skillnader som fanns mellan kvinnliga och manliga författares bokutgivning. Och så klart går det att utföra fjärläsningar på vilka material som helst som finns tillgängliga i digital form, vilket långt ifrån bara är verk av kanoniserade vita män. Jag håller dock helt med Bergenmar när hon framhåller hur viktigt det är att vara medveten om hur textkorpora sätts samman innan analys.

Ur min synvinkel är det alltså inte metoden som är problemet, utan de material som väljs och de frågor som ställs (något som även gäller mer traditionell litteraturvetenskap). För den som vill finns mycket goda möjligheter att applicera olika sorters maktkritiska perspektiv med hjälp av kvantitativa analyser av digitaliserade korpora.

Coppélie Cocq och Anna Johansson vill se mer av etnografiska perspektiv inom DH. De lyfter fram behovet av *small data* och kvalitativa studier, och betonar vikten av ”kontextualisering som meningsskapande metod, samt en fördjupad reflexiv och etisk diskussion” (114). Om jag förstår dem rätt vill de alltså studera digitala kulturella ytringar med hjälp av mer eller mindre traditionella etnografiska metoder, och det verkar vettigt på alla sätt. Frågan som väcks – inte minst efter läsning av Lundblads bidrag i antologin – är dock hur detta skiljer sig från annan etnografi. Till och med författarna själva påpekar att ”[h]är finns ingen skillnad mellan att studera digitala material och miljöer, eller fysiska sådana” (103). Om DH ska kunna fun-

gera som en meningsfull avgränsning gentemot övriga humaniora behövs tydligare skiljelinjer.

Pelle Snickars resonerar om hur samarbeten blir allt viktigare för den humanistiska forskningen, särskilt för den digitalhumanistiska. Utgångspunkt är Google Docs – dess historia och framväxt samt Snickars personliga erfarenheter av att bedriva humanistisk forskning med programmet som bas för kunskapsproduktion. Han menar att DH utmanar humaniora både vad gäller forskningspraktiker och framställningsformer. Om en humanist (eller åtminstone bilden av en humanist) tidigare var någon som i ensamhet läste, tänkte och skrev ned sina tankar är det idag en person som i allt högre grad samarbetar, också vad gäller själva skrivandet. Snickars pläderar för behovet av ökat akademiskt samarbete på alla nivåer, inklusive textproduktionen. Ur ett mediehistoriskt perspektiv framkastar han tesen att ”delande av dokument och möjligheten att skriva tillsammans med andra (i exempelvis Google Docs), möjligen är en större och mer betydande förändring när det gäller ordbehandling, än mellan, säg, Microsoft Word och skrivmaskinen” (141). Till stora delar kan kapitlet läsas som en hyllning till Google Docs och hur det underlättar akademiskt arbete.

Anna Foka och Stefan Gelfgren diskuterar i sitt bidrag visualiseringsteknikens förtjänster. Om visualiseringar inom humaniora tidigare har setts som ett sätt att presentera ett material, vill författarna istället lyfta fram hur ”visualisering, av tid, rum och även ljud, kan användas som forskningsverktyg – och metod för att addera ytterligare en förståelse av historien” (147). De poängterar noga att teknik inte ska ses som något neutralt – tvärtom påverkar den alltid det historiska materialet i någon mån. Men för den forskare som är medveten om detta finns stora vinster i digitala visualiseringar. Foka och Gelfgren menar till och med att den digitala teknologin har ”öppnat upp radikalt nya möjligheter att tänka, kommunicera, analysera och diskutera historiska forskning” (152).

De ansluter sig till tre samtida perspektivförskjutningar inom humaniora (”digital turn”, ”spatial turn”, ”sensory turn”), vilket i mitt tycke förefaller vara väl teoretiskt trendkänsligt. Intressantare är deras beskrivning av så kallade *deep maps*, ett slags fördjupade kartor som rymmer information av mångskiftande slag – ämnesövergripande, multimedial, kvantitativ och kvalitativ. Visualiseringar har stor potential för humanister – kanske främst för historiker, men nog även för litteratur-

historiker – men som också författarna betonar är det viktigt att behålla en nykter distans till dem och inte förledas att tro att de ger en sann bild av historien. Den gren av DH som Foka och Gelfgren företräder ligger nära musei- och utställningsverksamhet, och det är viktigt för forskningsfältet att hålla rågången mot det senare framgent.

Antologins sista tre kapitel uppehåller sig vid digitaliseringens effekter på läsning och läsundervisning. Per-Olof Erixons kapitel baseras på en etnografisk undersökning från 2010–2011 om hur skärmar och tryckta böcker används och uppfattas av lärare och elever för läsundervisning i högstadiets årskurs nio. Resultaten visar att såväl lärare som elever är positiva till skärmläsning när det gäller informations- och faktainhämtning, men föredrar tryckta böcker för djupläsning av fiktion och andra längre texter. Erixons slutsats är att lärare och elever ännu inte (eller åtminstone inte när studien utfördes) har ”’approprierat’ skärmen för läsning av längre texter” (182), och att det är viktigt med en ”mediereflexivitet” från skolans håll – snarare än att se medier som bra eller dåliga bör de ses som användbara för olika ändamål.

Anders Öhman har ett liknande perspektiv när han med utgångspunkt i tidigare medieteoretiker resonerar kring skillnader mellan läsning i tryckta medier och i digitala: ”Jag menar att de svarar mot olika behov hos läsaren.” (192) Med stöd av bland annat Roger Chartier hävdar Öhman att digital läsning kan liknas vid en databas, där det är läsaren som genom sina ständiga val ”konstruerar sitt eget syfte utifrån den oändliga mängd texter som finns tillgängliga” (198). Digital läsning, enligt Öhman, för med sig krav på läsaktivitet som ”lägger ett raster av självmedvetande över hela läsningen” (199). Slutsatsen blir därför att läsning i tryckta medier är något fundamentalt annorlunda än ”digital” läsning på internet – det tidigare är en medvetet passiv praktik (som gör det möjligt att leva sig in i andras perspektiv), det senare en lika medvetet aktiv dito (som mer handlar om att inhämta information). Öhmans poäng är inte att det ena är bättre eller sämre än det andra, utan att det rör sig om i grunden olika läspraktiker.

Det ligger naturligtvis något väsentligt i att människor läser olika slags texter i olika medier på olika sätt, och att det därför inte går att likställa exempelvis runtklickningsläsning på internet med traditionell romanläsning. Ett problem med Öhmans resonemang finns dock i hans uppdelning, det vill säga i det han kallar digital och traditionell

läsning. Till det förra räknar han ”läsning i de nya digitala medierna, dvs. skärmläsning, hypertexter, etc.”, till det senare tryckta böcker och tidskrifter men även ”e-böcker som inte har några länkar eller annan interaktivitet” (192).

Snarare än att dra skiljelinjen mellan tryckta och digitala medier drar Öhman den mellan medier som lämpar sig väl för ”passiv läsning” (tryckta böcker men också e-böcker) och medier som lämpar sig väl för ”aktiv läsning” (läsplattor, smarta telefoner, datorer). Visst är det sant att elektroniska/digitala medier oftare lämpar sig för så kallad aktiv läsning, men detsamma gäller ändå en hel del tryckta medier. Hur ser Öhman till exempel på tryckta dagstidningar, uppslagsverk, register eller fackböcker av referenskaraktär? Och är inte en helt vanlig fotnot i en helt vanlig tryckt bok ett typexempel på en hypertext, som läsaren kan välja att följa eller inte? Kanske kan detta tyckas vara en marginalanmärkning, men termen ”digital” betyder redan så många saker inom fältet DH att det vore olyckligt att skapa ytterligare förvirring.

Anna Lindhé och Carina Hermansson, slutligen, diskuterar de möjliga empatifrämjande effekter som kan komma av att använda digitala medier för läsundervisning i skolan. Utgångspunkten är en etnografisk studie från två olika klassrum där sexåringar har observerats när de har läst den multimodala e-boken *Erik på cirkus* tillsammans. (Titeln är ett exempel på vad som inom bokbranschen brukar kallas för en *extended e-book*, en än så länge förhållandevis marginell företeelse på bokmarknaden.) Lindhé och Hermansson använder begreppet ”lyssläsning” för att beskriva hur barnen samtidigt som de tar del av berättelsen också tar ”del av varandras reaktioner blickar och känslor” (208). Detta menar författarna kan främja barnens empatiska förhållanden. Vad de framför allt tar fasta på är att barnen i studien lysslar i par: ”Att kunna sitta nära varandra, så tätt tillsammans att den enas kroppsrörelse och känslor skapar resonans i den andre samtidigt som de riktar sig mot och känner in den digitala uppspelningsrösten och andra ting, skapar möjligheter för empatifrämjande processer.” (222)

En invändning är att liknande effekter skulle kunna uppnås av att två barn tillsammans lyssnar på en kassettbok eller får en tryckt bok uppläst för sig. Är det verkligen främst ”det digitala” som åstadkommer de effekter Lindhé och Hermansson noterar? En annan invändning rör de stora anspråken i slutsatserna. Bland annat hävdar författarna att deras studie visar att lyssläsning med hjälp av digitala

medier ”kan bidra till utvecklingen till [sic] demokratiska medborgare” (223).

Sammanfattningsvis är *Digitala humaniora – humaniora i en digital tid* en antologi som visar på bredden och spretigheten inom det vid det här laget svåravgränsade fältet DH. Endast två av artiklarna presenterar egen empiri (Erixons samt Lindhés och Hermanssons), så bokens övergripande fokus får sägas ligga på att diskutera fältet som sådant – en fullt rimlig prioritering med tanke på hur nytt det är. Nästan alla bidrag diskuterar också DH primärt mot en amerikansk fond. Även om avsaknaden av specifikt svenska perspektiv så klart till viss del beror på att fältet ännu är ungt och litet i Sverige hade jag gärna sett mer av resonemang om hur DH i Sverige möjligen skiljer sig från DH i USA.

För något som är slående är den genomgående skepsisen mot kvantitativa metoder i antologin. Att de två empiriska kapitlen båda är kvalitativa är inte mycket att säga om, men att såväl förordet som de fem följande kapitlen alla varnar för riskerna och begränsningarna med kvantitativa metoder inom DH (och inom humaniora generellt) får ändå ses som något anmärkningsvärt – åtminstone med tanke på att kvantitativa metoder genomgående i antologin sägs dominera inom fältet DH. I *Digitala humaniora – humaniora i en digital tid* är det istället kvalitativa metoder, kritisk teori och värdet av detaljer och exempel som genomgående lyfts fram som honnörsord. Generellt förespråkar antologin med andra ord traditionella humanistiska angreppssätt och perspektiv, om än då på digitala material.

Här anas en skillnad mellan en amerikansk DH-kontext och en svensk. I USA började DH till stor del med storskaliga dataanalyser och kvantitativa perspektiv, vilket följdes av en motrörelse inom fältet som betonade metodernas brister och luckor. Nu existerar båda perspektiven parallellt. I Sverige har motsvarande kvantitativa humanistiska studier på digitala material bedrivits i liten omfattning; DH-fältet i Sverige – åtminstone den bild av fältet som framträder i föreliggande antologi – tycks istället från början domineras av kritiken mot det kvantitativa, och av kvalitativa analyser av olika slags digitala kulturella yttringar.

Detta gör att varningarna för kvantitativa metoder som gång på skrivs fram i antologin blir något paradoxala, eftersom det är oklart vad de syftar på. Franco Moretti och Matthew Jockers kanske, men i Sverige?

Kvantitativa metoder kritiserar ofta av humanis-

ter för att brista i djup, och det må så vara. Men med ett sådant synsätt på vetenskapliga metoder brister naturligtvis kvalitativa metoder i bredd, vilket humanister sällan påpekar. För mig – som är partisk eftersom jag är en av få svenska litteraturvetare som använder kvantitativa metoder i hög utsträckning – framstår det som självklart att både kvantitativa och kvalitativa metoder, både bredd och djup, kan vara till gagn för såväl humanistisk forskning som för, säg, medicinsk forskning. Att mena att vissa metoder ska reserveras för vissa vetenskapsgrenar är i mitt tycke att hemfalla åt en begränsande uppdelning av ”de två kulturerna” – där humaniora är humaniora och naturvetenskap är naturvetenskap och aldrig bör de två mötas. Stundtals anas sådana tankegångar i antologin. Jesper Olsson skriver exempelvis: ”Förvisso kan man göra kortsiktiga strategiska vinster på att importera redskap och metodologi från naturvetenskapen – vissa kvantitativa metoder är ett exempel på detta – men alltför mycket lånta fjädrar kommer i längden att vara kontraproduktiva om inte direkt destruktiva.” (69) Hur ett sådant perspektiv kan sammanföras med DH-fältets ambition att lovorda tvärvetenskapliga synsätt är för mig en gåta.

Karl Berglund

Emma Eldelin, *Att slå dank med virtuositet. Reträtten, sysslolösheten och essän*. Eureka – Ellerströms akademiska 65, Ellerströms. Lund 2018.

De egenskaper som essäformen brukar tillskrivas är det lätt att känna sig lockad av. Essän förekommer i alla format men är vanligen inte alltför omfattande. Den bygger i hög grad på författarens personliga ton där lätthet och avspändhet men också associationsförmåga, djärvhet och dristighet är avgörande. Samtidigt andas essän ödmjukhet: i denna genre förhåller sig författaren provande, snarare än att hävda något bestämt och kategoriskt spelat olika positioner och perspektiv ut mot varandra. Tankefrihet, dialog, öppenhet tycks med andra ord höra till essäns väsen.

Ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv aktualiserar essän dessutom intressanta frågor. Handlar det om sakprosa, fiktion eller något annat? Vilken är relationen mellan essä, vetenskap och kritik? Hur förhåller sig essän till litteraturen i övrigt och till andra genrer? Är essän ens en genre?

I litteraturhistorien har essän länge behandlats

rätt styvmoderligt, knappast ansetts höra hemma i kanon. Genreteoretikern Alastair Fowler talar träffande om den som en sorts ”potentiell litteratur” (*Kinds of Literature*, 1982). Kanske delvis till följd av denna dess oklara och svårfångade position har essän alltmer kommit att tilldra sig litteraturvetenskapens intresse. Viktiga tidiga arbeten (essäer om essäformen) av Georg Lukács och Theodor Adorno har under senare decennier kompletterats med allt fler inträngande studier av genren eller aspekter av den. Därtill kommer en ständigt växande forskning kring enskilda betydande essäister (Michel de Montaigne, Ralph Waldo Emerson, Virginia Woolf, Roland Barthes med flera).

I Sverige är det dock fortfarande ont om essäforskning. Göran Häggs doktorsavhandling från 1978, *Övertalning och underhållning* – en kort genrehistorik och analyser av några svenska essäister – är den enda mer utförliga studien. Därutöver finns Arne Melbergs *Försök att läsa Montaigne* (2000) liksom samme författares antologi *Essä* (2013), en bok som återger ett stort antal viktiga essäer men även skisserar centrala drag i essätraditionen.

Det är därför mycket välkommet att Emma Eldelin nu utkommer med en i flera betydelser välgående bok om essäkonst: *Att slå dank med virtuositet. Reträtten, sysslolösheten och essän* (huvudtiteln ett citat från Cora Sandel). Detta vackert formgivna opus på 1,6 kilo (!) och 574 stora, fullmatade sidor uppvisar en genuin förtrogenhet med ämnet och verkar vara väl förberett: Eldelin framlade redan 2006 sin avhandling om C.P. Snows berömda föredrag om de två kulturerna, närmare bestämt dess återverkan i svensk debatt, och har sedan 2008 publicerat ett flertal uppsatser om både svensk och utländsk essästik.

Som undertiteln antyder är den uppgift som Eldelin ålagt sig att utforska relationerna mellan fenomenen reträtt, sysslolöshet och essä – de två första kategorierna är viktiga motiv i essätraditionen, möjligen även bidragande förutsättningar för den. Efter ett längre bakgrundskapitel där de centrala begreppen contextualiseras följer studier i texter av Montaigne, Charles Lamb, Virginia Woolf och Jenny Diski. Författarurvalet innebär som synes både historiskt djup – från renässansen till idag – och en vällovlig blandning av manliga och kvinnliga essäister. I övrigt innebär urvalet, om vi bortser från den i sammanhanget närmast obligatoriska Montaigne, ett fokus på den brittiska essätraditionen där ett vardagligt perspektiv ofta är mer framträdande än i den kontinentala traditionen.